

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ДАВНЬОЇ І НОВОЇ ІСТОРІЇ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії
та міжнародних відносин

Маклюк О.М.

(підпис) (ініціали та прізвище)

« _____ » _____ 2023

ІСТОРІЯ ДИТИНСТВА
РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
підготовки бакалавра
циклу вільного вибору магістрів у межах університету

Укладач Савченко І. В., к.і.н., доцентка каф. давньої і нової історії України та методики навчання історії

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри давньої і нової історії
України та методики навчання історії
Протокол № 1 від "1" вересня 2023 р.

В.о. завідувачка кафедри давньої і нової
історії України та методики навчання
історії

Г.Ф. Турченко Г.Ф. Турченко

Ухвалено науково-методичною радою
факультету історії та міжнародних
відносин

Протокол № 1 від "1" вересня 2023 р.

Голова науково-методичної ради
факультету історії та міжнародних
відносин

І.М. Кривко І.М. Кривко

1. Опис навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
бакалаврський	Кількість кредитів - 3	Нормативна	
		Цикл дисциплін: загальної підготовки	
	Загальна кількість годин - 90	Рік підготовки:	
		4-й	5-й
	Змістових модулів - 4	Семестр	
		8-й	10-й
Лекції			
	Кількість поточних контрольних заходів -6	20 год.	8 год
		Семінарські	
		Самостійна робота	
		70 год	82 год.
		Вид контролю: залік	

2. Вступ

Метою викладання навчальної дисципліни «Історія дитинства» є ознайомлення майбутніх спеціалістів з особливостями виховання, освіти, побутування, відношення до дітей у різних суспільствах, на різних історичних зрізах.

Під час вивчення курсу особлива увагу приділяється особливостям відношення до дітей у суспільстві та родинях у різні історичні періоди, специфіці дорослішання дітей. Окрема увага приділяється еволюції дитячого повсякдення, зокрема дитячих ігор, змінам презентації дітей у мистецтві.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія дитинства» є:

- розкрити вікові межі дитинства різних історичних етапах та уявлення суспільства щодо дитинства;
- показати особливості ставлення до народження та виховання дітей в різних етнічних культурах;
- сформуванати уявлення про особливості дитячих ігор та розваг на різних проміжках історичного часу;
- розглянути еволюцію дитячого одягу;
- розкрити особливості зображень дітей у мистецтві;
- продемонструвати взаємозв'язок розвитку технічних засобів та кіно

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування (у тому числі розробляти, аналізувати і реалізовувати публічну політику, приймати дієві державно-управлінські рішення, творчо, ефективно й результативно виконувати управлінські функції з забезпечення прав і свобод людини, сталого розвитку на основі світових та європейських стандартів) або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов	Контрольні заходи: написання есе з проблемних питань курсу, відповіді на питання у дискусіях, здавання тестових завдань

Міждисциплінарні зв'язки.

Викладання курсу органічно пов'язане з матеріалом такого курсу як «Історія України»

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Розділ 1. Вік дитинства. Дитина і родина

Тема 1. «Історія дитинства»: вступ до курсу.

Формування історії дитинства як окремого наукового напрямку в історії. Ф. Арьєс та його дослідження історії дитинства. Ллойд Демос та психоісторія дитинства. Відновлення зацікавленості до матеріального світу історії дитинства 1980-х рр. Історія дитинства та українська історична наука. І. Сердюк «Маленький дорослий».

Тема 2. Вік дитинства у суспільному уявленні.

Сучасні наукові періодизації віку дитинства. (Еріксона, Ж. Піаже, Л. С. Виготського та ін.). Періоди: сенсомоторного розвитку, формальних операцій. Розуміння віку дитинства в різні історичні епохи. Вік дитинства в Античності. Розуміння віку дитинства в Середньовіччя та Новий час в країнах Європи. Діти в сучасному правовому полі.

Тема 3. Дитина в родині: від Античності до ХХ ст.

Моделі виховання. Інфантицидна модель (до IV ст.) Відсторонена модель (IV–XIII ст.) Передача дітей на виховання третім особам.

Дитина в родині: від ранньомодерної епохи до ХХ ст.

Дитина в християнській системі цінностей Середньовіччя. Соціально-економічні фактори, що впливали на роль дитини в родині. Амбівалентна модель (XIV–XVII ст.). Дитина в родині в епоху Просвітництва. Нав'язувальна модель (XVIII ст.) Соціалізувальна модель (XIX–XX ст.)

Народження дитини.

Демографічна культура суспільства від Античності до Модерного часу. Проблема бездітності у суспільстві. Народження дитини. Дитина перед лицем смерті

Змістовий модуль 2. Дитяче повсякдення.

Тема 4. Дитячий одяг.

Відсутність моделей дитячого одягу в середньовіччя. «Довгий» одяг дітей у XIV ст. Поява дитячих костюмів у хлопчиків. Складові дитячого костюму ранньомодерної епохи: довгі штани та елементи військового одягу. Дитячий одяг XIX ст. «Розквіт» дитячого одягу у ХХ ст. Підлітковий одяг. Дитячі речі. Колиска.

Тема 5. Дитячі ігри та розваги.

Спортивні ігри дітей Античності. Дитячі ігри аристократії середньовіччя та ранньомодерної доби. Дитячі іграшки. Дитячі ляльки та лялькові будинки. Вік дитячих ігор. Діти та ігри дорослих. Азартні ігри та діти. Участь дітей у святах. Дитячі ігри ХХ ст.

Тема 6. Дитяча праця

Розвиток дитячої праці в країнах Європи. Дитяча праця Африці, Новому світі та азійських країнах: історичний контекст. Вплив промислово революції в Європі на залучення дітей до праці. Дитяча праця на теренах України: історичний контекст. Гендерний розподіл дитячої праці. Сучасні практики залучення дітей до праці.

Змістовий модуль 3. Антропологія дитячої освіти

Тема 7. Освіта дітей від Античності до Нового часу

Роль освіти в суспільстві Стародавньої Греції. Гендерна сегрегація в освіті Античності. Завдання, організація та предмети античних шкіл. Школи Стародавньої Греції та школи Стародавнього Риму

Школи Нового часу. Коледж.

Перехід від античної системи освіти до середньовічної. Молодші та старші школяри.

Програми середньовічних шкіл. Розвиток педагогічної думки з виховання дітей.

Розвиток педагогічної думки в XVIII ст. Дж. Локк. Жан-Жак Руссо.

Тема 8. Дитяча освіта XIX-XX ст.

Педагогіка XIX ст. Поширення класової системи. Коледж в системі освіти. Розширення доступу до освіти. Освіта для дівчат: розвиток системи навчальних закладів. Антропологія шкільної освіти. Характерні складові шкільної освіти на теренах України XIX ст. Повсякдення школярів. Зміни в системі освіти в XX ст.

Змістовий модуль 4. Дитина в надзвичайних умовах

Тема 9. Діти під час військових дій та в умовах тоталітарних режимів

Діти в Першій світовій війні. Діти у Другій світовій війні. Тема Голокост і діти. Дитяче повсякдення пі час Другої світової війни. Діти в умовах тоталітарних режимів.

Гітлерюгенд. Піонерська організація СРСР. Діти і система ГУЛАГ.

Тема 10. Дитина як інший.

Іншування дітей в середньовіччя та ранньомодерний час. Байстюки. Діти-жебраків і діти жебраків. Дитяча злочинність. Проблема булінгу в XX ст. Визначення проблеми булінгу на науковому рівні. Схема та складові булінгу. Сучасні методи боротьби з булінгом.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с/п	лаб	інд	с.р.		л	с/п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Змістовий модуль 1. Гендерна рівність в органах державної влади: історичний досвід країн світу												
Тема 1. «Історія дитинства»: вступ до курсу.	9	2				7	10	2				8
Тема 2. Вік дитинства у суспільному уявленні	9	2				7	10					10
Тема 3. Дитина в родині: від Античності до Середньовіччя	9	2				7	10					10
Разом за змістовим модулем 1	27	4				23	30	2				28
Змістовий модуль 2. Дитяче повсякдення												
Тема 4. Дитячий одяг	9	2				7	10	2				8
Тема 5. Дитячі ігри та розваги	9	2				7	10					10
Тема 6. Дитяча праця	9	2				7	10					10
Разом за змістовим модулем 2	27	6				21	30	2				28
Змістовий модуль 3. Антропологія дитячої освіти												
Тема 7. Освіта дітей від Античності до Нового часу	9	2				7	12	2				10
Тема 8. Дитяча освіта XIX-XX ст.	9	2				7	8					8
Разом за змістовим модулем 3	18	4				14	20	2				18
Змістовий модуль 4. Дитина в надзвичайних умовах												

Тема 9. Діти під час військових дій та в умовах тоталітарних режимів	9	4				5	20	2				18
Тема 10. Дитина як інший	9	2				7	8					10
Разом за змістовим модулем 4	18	6				12	30	2				28
<i>Усього годин</i>	90	20				60	90	8				82

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. «Історія дитинства»: вступ до курсу .	2	2
2	Тема 2. Вік дитинства		
3	Тема 3. Дитина в родині . Народження дитини.	2	
4	Тема 4. Дитячий одяг	2	2
5.	Тема 5. Дитячі ігри та розваги	2	
6.	Тема 6. Дитяча праця	2	2
7	Тема 7 Освіта дітей від Античності до Нового часу	2	
8	Тема 8. Дитяча освіта XIX-XX ст.	2	
9.	Тема 9. Діти в умовах тоталітарних режимів	2	
10.	Тема 10. Дитина як інший	2	2
Усього		20	8

6. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Сучасні українські дослідження з історії дитинства.	9	8
2.	Тема 2. Вік дитинства в сучасному міжнародному законодавстві	9	10
3.	Тема 3. Особливості виховання дітей в сучасному світі	8	10
4.	Тема 4. Національний дитячий одяг в сучасному світі	8	8
5	Тема 5 .Дитячі ігри України першої половини XX ст.	8	10
6.	Тема 6.Дитяча праця сьогодення	8	10
7	Тема 7. Освіта дівчат в ранньомодерну епоху	8	8

8	Тема 8. Освіта дітей в Україні та країнах світу на сьогодні.	8	10
9	Тема 9. Діти в умовах війни	6	8
10.	Тема 10. Діти в інших середовищах: адаптивні практики	8	10
Усього		70	82

8. Види контролю і система накопичення балів

Поточний контроль передбачає:

– Тестові завдання на яких студент може отримати до **40 балів** (до 10 балів за 1 тест); написання есе 10 балів (до 10 балів за одне есе).

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку. Він передбачає виконання творчого завдання (презентація), що оцінюється до **20 балів**, тестових завдань і відповіді на теоретичні питання – до **20 балів**.

Умовою допуску до складання заліку є отримання студентом протягом семестру мінімум **35 балів**.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ЗА ШКАЛОЮ ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку. Він передбачає виконання творчого завдання (презентація), що оцінюється до 20 балів, тестових завдань і відповіді на теоретичні питання – до 20 балів.

Умовою допуску до складання заліку є отримання студентом протягом семестру мінімум 35 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ЗА ШКАЛОЮ ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		Екзамен	Залік
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Основна:

1. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Львів, 2007.
2. Сердюк. І. Маленький дорослий: Дитина і дитинство в Гетьманщині XVIII ст. К., 2018.
3. Кісь О. Особливості соціалізації дівчаток в українській сім’ї XIX – поч XX ст. // Етнічна історія народів Європи. Традиційна етнічна культура слов’ян (Збірник наукових праць). К., 1999. С.49-55
4. Кузеля Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Матеріали з полудневої Київщини. Матеріали до українсько-руської етнології. Т.8. Львів, 1906
5. Українці: народні вірування, повір’я, демонологія. К., 1992.
6. DeMause L. (1995 pbk). The History of Childhood / Lloyd DeMause. – Northvale, New Jersey: Jason Aronson. – 450 p.
7. Roberts B. B. History of Childhood / B. B. Roberts, N. R. Hiner, J. M. Harwes – [http://www. faqs.org/childhood/Gr-Im/History-of-Childhood.html](http://www.faqs.org/childhood/Gr-Im/History-of-Childhood.html)

Додаткова:

8. Гошко Т. Уявлення про дитинство у кодексах міського права в Речі Посполитій XVI – початку XVII ст. Місто: історія, культура, суспільство. 2018. № 1. С. 37-56.
9. Берк П. Вступ. Нова історія: її минуле і майбутнє. Нові перспективи історіописання. Вип. 5. К.: Ніка-Центр, 2004. С. 8-35.
10. Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. 128 с.
11. Маслійчук В. Неповнолітні злочинці в Харківському намісництві 1780 – 1796 рр. Харків, 2011. 456 с.
12. Маслійчук В. Деякі відомості про ігри та іграшки для дітей на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст., *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 6. С. 72 – 76.
13. Маслійчук В. Дитина та голодні роки (Стратегії дорослої та дитячої поведінки на Північному Лівобережжі у 80-х рр. XVIII ст.), *Сіверянський літопис*. 2008. № 5.
С.94 – 99
14. Посохова Л.Ю. На перехресті культур, традицій, епох: православні колегії України наприкінці XVII – на початку XIX ст. Харків, 2011. 400 с.
15. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. К.: Критика, 2001. 416 с.

Інформаційні ресурси

2. ННБУ ім. Вернадського. / [Електронний ресурс]. – <http://www.nbu.gov.ua/>
3. Українська електронна бібліотека/ [Електронний ресурс].
<http://exlibris.org.ua/main/index.html>.
4. Сайт Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім.М.Т.Рильського НАН України. [Електронний ресурс]. – <http://www.etnolog.org.ua/>
5. Сайт Інституту українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України/ [Електронний ресурс]. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/>